

elé az osztálytársadalom állítja azokat a szegény szülőket, akik tudással akarják felvértezni gyermekeiket. A rokoni tanács mégis bölcsen határoz: Andris tovább tanulhat. Szerencséjét nemcsak szüleinek és rokonainak köszönhetné, hanem magyar-tanárának is, aki megértette nehéz helyzetét és fáradozott problémáinak megoldásán. Az öreg Udvari alakjában az író élő tanár-típust állít az olvasó elé.

A lakodalmat előkészítő részben nagyszerűen kifejeződik a kétkézi munkásemberek szolidaritása és az optimizmus, amellyel a küzdelmes, a mindennapi kenyeret illetően is kilátástalan jövőt bátran vállalni tudják. Szépen színezi e befejező részt egy mélysegesen-emberi motívum sikeres beillesztése. Az öreg Kincses bácsi nagynehezen megvásárolt egyetlen birkáját, melynek megszerzése egész életének állandó rögeszméje volt, a fiataloknak ajándékozza. Ez a gesztus az ajándékozás pusztá tényénél mélyebbre mutat: az egyszerű munkás emberségének alapvonásaira, az osztály- és baráti humanitás szép jegyeire. Kár, hogy az író a regényt befejező lakodalmi jelenetet elnagyolta, pedig épp az előkészületek nagyszerű rajza adott volna neki alkalmat arra, hogy a befejező részt monumentálisra emelje.

„Az első próba“ az ifjúsági regénynek ahhoz a ritka típusához tartozik, amely a gyermeki fantáziát nem irreális kalandokkal akarja csigázni, hanem az élet művészen

ábrázolt, tanulságos történeteivel neveli. Az író érdeme, hogy a bemutatott valóságot nem szűkítette össze ún. „ifjúsági“ szempontok szerint, hanem Bánszki Andris útjával mindvégig azt igazolja, hogy a gyermeki élet szorosan össze van nőve a felnőttek sorsával és az ifjúsági írónak ezt a tényt nem szabad figyelmen kívül hagynia. Dér Endre regényének nem utolsó sorban az ad irodalmi értéket, hogy a gyermeki élet problémáinak ábrázolása kapcsán eljut fontos társadalmi összefüggések helyes érzékeltetéséig. Újszerű és üdvözlendő a regény társadalmi tematikája, mely problémáival nem menekül a mesék színes világába, sem pedig tőlünk távol eső, messzi múltba. Dér Endre művészetének nagy ereje választékos, szép stílusa is. Egyelőre e stílus még erősen mesélő jellegű, s nem mindig a realista ábrázolás adekvát nyelvi kifejezőeszköze. Hogy „Az első próba“-jának komoly eredményeit az író tovább tudja fejleszteni, elsősorban valóságismeretét és kompozíciós készségét kell elmélyítenie.

Elismerést érdemel a „Tiszatúji Magvető“ kiadó azért, hogy egy fiatal szegedi író első komolyabb, igen aktuális témájú alkotását a szélesebb olvasóközönség kezébe adta, — nem utolsó sorban pedig az olcsó és mégis ízléses kiállításért.

Kiss Lajos

Tanulságok és útravaló az új színházi évad előtt

Még néhány nap s újra kitarulnak a Szegedi Nemzeti Színház kapui. Színészek és közönség egyaránt nagy várakozással tekintenek az új évad elé, amely új nagy feladatokat, s új nagy élményeket ígér.

A közérdeklődés tehát természetesen már az új évad felé fordul, — mi most egy kicsit visszatekintünk az elmúlt évre. Persze, ez a visszatekintés is tulajdonképp nem az elmúlt színiévadnak, hanem a most következőnek szól. Vizsgáljuk meg röviden az elmúlt év műsorpolitikájának, rendezői és színészi munkájának néhány kérdését, hogy az 1954-55-ös év tanulságait gyümölcsöztetni tudjuk a következő 1955-56-os évadban.

*

A színház, ha be akarja tölteni hivatását, nemcsak mulattatója, hanem elsősorban nevelője kell, hogy legyen a közönségnek, a kor problémáit kell felvetnie, valóságát ábrázolnia, a haladás céljait és utait kell, hogy keresse.

Drámaíró és színház, ha eleget akar tenni ennek a követelménynek, művészetével esz-

mét kell, hogy kifejezzen. Persze, a maga módján, semmi esetre sem úgy, mint szónoklatokban, vezércikkben, harci indulókban, vagy tudományos igazságok szakszerű fejtegetések formáiban szokták, hanem csak a saját eszközeivel, a maga törvényei szerint, a megelevenítéssel, a jellemábrázolással.

Ha mérleget akarunk készíteni a Szegedi Nemzeti Színház 1954-55. évi munkájáról, azt kell megvizsgálunk: milyen eszme szolgáltatára és kifejezésére törekedett a színház? Mert nem akármilyen eszme művészi hirdetését várjuk a színházról, hanem a marxizmus-leninizmus, a szocializmus építésének, a párt eszméinek és igazságainak hirdetését. Egyszerűen azt kérjük számon: a színház együttese a maga munkáját az egyetemes pártmunka részének, csavarjának tekintette-e, a műsor összcállításában, az egyes darabok rendezői megoldásában, szereposztásában, a szereplők felfogásában érvényesült-e a pártosság elve, határozottan haladt-e a színház a szocialista-realista színjátszás megvalósításának nagy útján, vagy időnként megtorpa-

nások, elhajlások lassították ezt a haladást?

Nehéz lenne igennel vagy nemmel felelni ezekre a kérdésekre. Bonyolult, problématerhes évad volt az idei, mindazok az elvi bizonytalanságok, a kispolgári izlésnek tett engedmények, — amelyek az országos kultúrpolitikát is jellemezték, a Központi Vezetőség márciusi határozatai előtti hónapokban, a szegedi Nemzeti Színház vezetéseben és munkájában is megtalálhatók, — de ugyanakkor éppen ebben az évadban kezdett kialakulni az a kollektív művészi összmunka, amely a Sztaniszlavszkij megmutatáa szocialista-realista színjátszás alapja.

1.

A műsorpolitika legnagyobb hibájának én nem azt tartom, hogy a vidám, szórakoztató vígjátékok nagyob hangúlyt kaptak, mint az szükséges lenne. Az idei évad műsorpolitikájának legnagyobb hibáját én a túlzott múltbafordulásban látom, a ma problémáitól való csaknem teljes elszakadásban. A Shakespeare kerestetik kivételével egyetlen darab sem ad közvetlen feleletet a ma kérdéseire (s ez sem magyar darab, bár a benne érintett problémák a mi viszonyainkra is jellemzőek!) s a Kamara Színház három bemutatója közül is csak egy a mai tárgyú, a „Bolond vasárnap“. De Katajev színműve is vígjátéki oldalról közelíti meg a valóságot, s ha a mai témájú darabokat tesszük a mérlegre, még kirívóbban jelentkezik a könnyű műfajnak az a túltengése, amelyről Ökrös László a Délmagyarország május 22-i számában írt. A bemutatott két — egyébként önmagában véve kedves és szellemes bohózat nem alkalmas arra, hogy megmutassa hatalmas változásokat hozó korunk gigászi munkáját, erőfeszítéseit. A bemutatott művek közül csak a „Kispolgárok“ segít eligazodni korunk hatalmas sorskérdéseiben.

Érdekes az elmúlt év műsorpolitikájában az, hogy külön-külön talán egyik bemutatott műről sem mondhatjuk azt, hogy hiba volt bemutatni (egyedül a Szép Juhászné bemutatását mellőztük volna szívesen, a „Vannak még kísértetek“ a maga nemében érdekes színházi vállalkozás) s egészében mégis el kell marasztalnunk a műsort. A színház ez évi műsora nem volt segítője, szerves része az egyetemes pártmunkának, elszakadt napjaink kérdéseitől. Kirívó bizonyítéka ennek az, hogy egyetlen új mai drámát sem mutatott be egész évben a színház, pedig — ha nem is volt olyan gazdag az országos termés sem, mint az előző években — akadt a fővárosi színházak bemutatói közül olyan magyar darab, amelyet szívesen megnézett volna a szegedi közönség is.

A „Kispolgárok“ és a „Shakespeare kerestetik“ bemutatójáért azonban a legnagyobb dicséret illeti a színházat. A „Kispolgárok“ nemcsak mint színészi feladat volt jó alkalom, hanem időben jött azért is, mert éppen akkor mondott vadsbeszédet Gorkij lenyűgöző művészetével a kispolgári életforma ellen, amikor az már előzőnléssel veszélyeztette új életünket.

Milyen tanulságokat szűrhetünk le az elmúlt év műsorpolitikai hibáiból? Főként azt, hogy a műsorterv összeállításánál és megvalósításánál elsősorban a színház népevelőli feladatát kell szem előtt tartani. Nem a szórakoztatás a fő feladata a színháznak, hanem a nevelés. S ez nem valami újkeletű tétele, — az igazi színház, minden valóban művészi fokon álló, haladó színház nevelni akart, — a görögök idejében épp úgy, mint Shakespeare vagy Moliere korában, Schiller és Goethe színháza épp úgy, mint Gogolé, vagy a reformkor magyarjaié.

A műsor gerincét — ha az meg akar felelni a kulturális építés követelményeinek a — szocialista-realizmus útját járó, vagy afelé lépéseket tevő magyar drámáknak s az elmúlt éveknél lényegesen több szovjetdrámának kell képeznie. Üres dolog volna valamilyen arányszámot megszabni a bemutatandó új magyar, haladó magyar, szovjet és világirodalom klasszikus drámái között. De az évi műsorterv mondanivalójában a szocialista-realista drámának kell dominálni. Ez azt jelenti, hogy nem akármilyen szovjet, vagy új magyar darabok bemutatására van szükség, — hanem a lehető legjobb színművek bemutatására.

Sokkal több bátorságot és kezdeményezést várunk a színházról az idén az új magyar színművekkel való foglalkozás terén. Adjon a színház dramaturgiája több segítséget a fiatal szegedi íróknak. Nem azt kívánjuk, hogy mutassa be a színház az összes benyújtott színdarabot, de foglalkozzon velük, akarja, hogy a benyújtott színművekből színházi előadás legyen.

2.

A rendezői munka igen sokat fejlődött az elmúlt évadban. Ha fellapozzuk az elmúlt év színházi kritikáit, de az emlékezetünket is, a rendező csaknem egyöntetű elismerésével találkozunk.

Csupán a Trubadur és a Vízkereszt rendezői megoldásával nem értettünk egyet, más darabok — különösen a Kispolgárok, Volpone, Vannak még kísértetek rendezése kitűnő. Ádám Ottó és Sallós Gábor mindhárom darab előadását egységessé, egésszé tették.

Az évad legjobb előadása kétségtelenül a Kispolgárok volt, méltán váltotta ki a budapesti színházi fesztivál résztvevőinek és szakértőinek elismerését.

Ádám Ottó rendezése emberi lényege felől közelíti meg Gorkij művét, s éppen ezért a „játék“, amely a színpadon történik, az eszmét, a valóságot tükrözi vissza, s nem az élettől elvonatkoztatott „tételt“ látjuk magunk előtt. A Kispolgárok úgy válik a szegedi színház előadásában politikai irányművé, hogy emberi dráma marad, — s ezért jó az előadás. Emberi dráma, ahol a néző idegei együtt feszülnek a szereplőkével, magával ragad a felfokozott forró drámai légkör, az emberi létnek hatalmas küzdelme, teljesen azonosulnak azzal, ami a színpadon történik, s csak az előadás után, hazafelé menet kezd gondolkodni az ember azon, hogy itt tulajdonképp miről is van szó.

A fesztiválon újra megcsodáltuk ezt a kitűnő előadást. Érdemes volt megnézni ahól a szempontból is, hogy mennyit fejlődött az együttes az évad során. Októberben is együttes benyomását tette a szegedi gárda, Pesten pedig különösen egységes, egész benyomást tett az előadás, igazi együttesé nőtt a szegedi színház prózai gárdája. A színészek nem akarnak különböző és különböző hangsúlyt adni az általuk ábrázolt alakoknak, nem vonják feleslegesen magukra a figyelmet, alázatosan közelítik meg a gorkiji eszme színpadi alakokra formált egyéni és általános mondanivalóját.

Az elmúlt év legnagyobb eredménye kétségtelenül az volt, hogy a színház vezetőinek sikerült (elsősorban a prózai együttesre vonatkozik ez) a különböző színészi egyéniségek játékmódorát egy egységes stílusú játékszó együttes szolgálatába állítani, sikerült megértetni színészeinkkel, hogy a színész nemcsak saját szerepének megformálásában érdekelt, hanem minden szerep megformálásában, hiszen a maga művészi munkájának eredménye függ társai művészi munkájától, függ az előadás egészétől. S a színészi munka az elmúlt évadban — de különösen a Kispolgárok előadásában — elérte azt a magas művészi színvonalat, amikor minden alakítás a maga eszközeivel, s szerepének jelentőségéhez mérten hozzájárul az ábrázolt konfliktus bemutatásához, kielezéséhez, — s ezzel biztosítja a bemutatásra kerülő színművek eszmi mondanivalójának helyes és jó művészi kifejezését.

A Kispolgárok és a Vannak még kísérletek előadása azért jó, mert a színészek nemcsak a mesterség szabályai szerint alakítanak jól, de a hivatásukat is betöltik a drámai cselekményekben. S ez óriási eredmény,

s ez a fő oka annak, hogy a Kispolgárok olyan minden várakozást felülmúló nagy sikert aratott a fesztiválon. S ez az az út, amelyen a szegedi színház művészi munkájának tovább kell haladnia.

Ez a beszámoló elsősorban a színház prózai együttesének munkájával foglalkozik, a Tiszatáj ez év 2. számában megjelent „Szeged zenei élete“ című cikk részletesen értékelte az operai és operett részleg munkáját. Most nem kívánunk vitába szállni Szatmári Géza cikkének megállapításaival, csak azt hangsúlyozzuk, hogy a szegedi színház operai munkája sokkal pozitívabb volt az elmúlt évben, mint ahogy ő értékelte. S éppen Rubányi Vilmos munkájának eredményeként. Ezt hangsúlyozta a budapesti kritika is, a Pillangó-kisasszony emlékezetes fesztiváli előadása után.

Szatmári nagyon keveset beszélt az operett együttes munkájáról, s meg kell mondanunk, hogy a kulturális szervek, a sajtó, de maga a színházvezetés sem fordított annyi gondot az operett-részleg új típusú együttesé váló kialakítására, mint az operára, vagy prózára. Az operett előadásokon kísérte leginkább a régi, még nem sikerült kialakítani az új operett játéktípust. Belátjuk, hogy ez nem olyan egyszerű dolog, az operett stílusvitája évek óta tart, nincsenek kidolgozott módszerek, de az már bizonyos, hogy a klasszikus és az úgynevezett „békebeli“ operettek ma már másképpen kell játszanunk, mint régen, s egészen új játéktípusra van szükség az úgynevezett hősi operettek (pl. Dohányonvett kapitány, Szabad szél, Szabadság, szerelem, s ilyesmi akart lenni a Szép Juhászné is) előadásánál.

A békebeli operettek előadása szatirikus él, parodizáló hajlam nélkül paradoxonként hat, a rendező nem közeledhet komolyan a témához, csak azzal a gondolattal, hogy itt most paródiáról, játékról lesz szó (mint ahogy az operett hősi korszakának szövegeknyvei; Gerolsteini nagyhercegnő, Szép Heléna stb. paródiák voltak, fricskák a múlt rendszer orrára.)

Ádám Ottó Csárdás királynő rendezése ezen az elven alapult, — de néhány színész játéka még nem tudott ehhez a rendezői elgondoláshoz felőlni. A Szép Juhászné-nál nem is kísérletezhetett az új operett játéktípussal a rendező, mert a szerzők úgy akartak hősi operettet írni, hogy beleszótták a régi, szirupos operett minden megunt fogását. Az operett pozitív hősét játékos Katona András pedig sem szerepe miatt, sem a maga adottságai miatt nem tudta elhittetni velünk szerepének hősi jellegét.

A következő év komoly feladatai közé tartozik tehát az operett előadások színvonalának emelése. Káros az a szektáns (vagy arisztokratikus!) nézet, amely megveti az operettet, rangján alólinak tartja a vele való kultúrpolitikai, kritikai foglalkozást, s mint művészi feladatot lenézi. Igaza van Háy Gyulának az Irodalmi Újság augusztus 6-i számában írt Műsorgondok című cikkében, hogy „némelyek mélyen megvetik az operettet, ezt a legnagyobb tömeget vonzó műfajt, de elvárják tőle, hogy anyagilag eltartsa a többi, (s egy remek irodalmi hasonlatot használ:) pontosan úgy, ahogy az „erkölcstelen“ Tündérlaki lány eltartja „erkölcsös hugait“.

A Csárdáskirálynő-dömping a kulturális életben elburjázó kispolgári ideológiának volt a megnyilvánulása, s helyes, ha „a szírupos múltnak, a múlt-nosztalgianak, a múlt kritikamentes, zenével édesített képének“ színpadjainkon való feltűnése ellen harcolunk, de ha ezt a harcot egyértelműnek tartanánk az operett-műfaj elleni általános harccal, úgy járnánk, mint a bába, aki a fürdővízzel együtt kiöntötte a csecsemőt is.

3.

A színészek munkájáról is szólanunk kell, sőt elsősorban róluk kell beszélnünk, ha a színház évi munkájáról a mérleget el akarjuk készíteni. Nincs szándékunk most a színészeket egyenként a kritika mikroszkópja elé tartani, ezt megtették esetenként a Délmagyarország színházi beszámolóí.

A rendezői munkáról szólva megállapítottuk, hogy komoly eredmények mutatkoznak a színészi játék fejlődése terén, s nemcsak egyes színészeink fejlődésében, hanem elsősorban a művészi össz munkában.

Anélkül, hogy a színház „belügyeibe“ még csak látszatra is bele akarnánk szólni, három problémát fel kell vetnünk, éppen a jövő évad érdekében. Az első kettő látszólag „belügy“, — a harmadik semmiképpen sem az.

Az egyik: a kollektív művészi össz munka további fejlődésének akadályozója lehet, — azért szólunk róla. Ha polgári, kapitalista színházról lenne szó, fel sem vetnénk, — de a szocialista színház viszonyai között beszélnünk kell róla. A társulat szelleme korántsem egészséges, — egymás ellen acsarkodó klikkek gátolják az elvtársias, baráti szellem kialakulását, a még tökéletesebb művészi együttes megvalósítását. A klikk-szellem, az intrika, a fúrás-faragás a burzsoá színház maradványai közé tartozik, — s fel kell ellene venni a harcot, s nemcsak

a színházi pártszervezetnek, de a színház minden kommunisztájának, sőt úgy gondoljuk — minden becsületes művészenek.

A művészi színvonal további fejlődésének másik kerékkötője: a válogatás nélküli sok „maszek“ fellépés. Népi demokráciánk a színészi fizetések rendezésével, a felléptídják szabályozásával is kifejezésre juttatta a művészi munka megbecsülését. Mégis, szinte izléstelen pénzhajhászás tapasztalható, a különböző brigádműsorok valósággal elburjázottak. A munkaerkölcs fokú bomlását bizonyítja az, hogy egyesek szerint — a színház hivatalos tájszínházi előadásain résztvenni fáradságot s a művészi munka halálát jelenti, — ugyanakkor egymást érik az eszeileg és művészileg ellenőrizhetetlen maszek tájelőadások. Félreértés ne essék, — mi nem általában a színészek színházon kívüli fellépése ellen szólunk, az állami és tömegszervek kulturális rendezvényein közreműködni, azoknak művészi színvonalát emelni megtisztelő feladat, — ha ez nem akadályozza a színház tervszerű művészi munkáját, de a maszek szervezéseket végre szabályozni kell!

Szólanunk kell színészeink művelődési viszonyairól és műveltségi színvonaláról is.

Sztaniszlavszkij a színészi hívatás elengedhetetlen feltételének tartotta a műveltséget, — „műveltség nélkül a színész nem lehet képes magas szoros feladatára, önmaga és mások tanítására“ — mondotta. De milyen mohón szívták magukba a legkorszerűbb műveltséget színháztörténetünk legnagyobb alakjai is. Lendvay Márton nem sok iskolát járt, de kitartó szorgalommal mégis hatalmas műveltségre tett szert, — ahogy Szigligeti írta róla „amit a magyar irodalom nyújthatott, nem hagyott olvasatlanul. Pesten a német nyelvet is sajátjává tette, Lessing és Tieck munkáit alaposan ismerte.“ Egressy műveltsége közmondásszerű volt. Vagy a cseléd lányból tragikává lett Jászai Marié. Vagy példálózunk Somlayval, aki egyformán járatos volt a művészetek történetében és a természettudományok legújabb kérdéseiben.

Egy társulati ülésen a színház egyik tagja arra hivatkozott, hogy nincs elég ideje és alkalmja olvasni és művelni magát. Ez csak részizgazság és csak kifogás.

A színház vezetőinek a következő évben több gondot kell fordítaniok a színészek művelődési lehetőségeire, — fokozni kell a színházon belől az elvi munkát, vitákat kellene rendezni a művészet, a filozófia kérdéseiről, — minden erővel rajta kell lenni, —

hogy színészeink műveltsége túllépjen a polgári humanizmus színvonalán, s korszerű, marxista-leninista műveltséggel telítődjenek meg. Ez az alapfeltétele a színház művészi színvonala további emelésének.

*

A szegedi Nemzeti Színház gárdája az ország egyik legjobb együttesévé forrott az elmúlt évben. Büszkék vagyunk a sikereikre, örömmel tölt el bennünket a fesztivál részt-

vevőinek, szakértőknek, kritikáknak elismerése.

Hisszük, hogy a következő évben még több sikert, még nagyobb eredményt ér el majd a színház. Szívvel kívánjuk, hogy sikerrel küzdjön a művészet eszközeivel azért, hogy az emberiség történelmének az a legnagyobb vállalkozása, amelyről a „Shakespeare kerestetik“ egyik hőse Amadeus Färbel dramaturg beszél: a szocializmus dalra jusson, teljes győzelmet arasson az emberek tudatában itt, Szegeden is.

Osváth Béla

Thomas Mann halála

Még alig halkultak el az ünnepségek hangjai, melyek ez év június 6-án Thomas Mann 80. születésnapját ünnepelték. Nemcsak a német, hanem a világirodalomnak is egyik legnagyobb regényírója volt. Nyolcvanadik születésnapját az életerő teljében és frissességében érte meg az író, akinek nevét az egész világon ismerik, műveit a világnak csaknem minden nyelvére lefordították. Az irodalom történetében szinte ritkaságszámba megy az élő alkotó nagyságának a minden oldalról jövő elismerése és értékelése, amely személyét akkor körülvette.

Es kilenc héttel a lelkes ünneplés után meglepetésként hatott az a hír, hogy Thomas Mann nincs többé, hogy a zürichi kórházban ez év augusztus 12-én megszűnt dobogni az a szív, melynek minden legkisebb dobbanása a német nép és azon túl az egész emberiség sorsáért vállalt felelősséget hangoztatta. Nem él többé az az író, aki magas kora ellenére életének utolsó percéig a művészi alkotó munka lázában égve serényen dolgozott hatalmas alkotásain. Ennek bizonyossága, hogy számos hátrahagyott írásai között megtalálták a „Felix Krull“ című regény második kötetét és az író több kötetre terjedő naplóját.

Ki volt Thomas Mann és melyek legismertebb művei?

Az északnémetországi Lübeck városában született 1875. június 6-án német kereskedő családból. Első nagy sikerét a 26 éves korában írt „A Buddenbrook-ház“ című regénye hozta meg, melyet 23 évvel a megjelenése után, — amikor már világhírű regényíró lett, — 1929-ben a Nobel-díjjal tüntettek ki. Ez a regény egy régi német kereskedő-családnak a pusztulását írja le négy nemzedéken keresztül. Az író leplezetlen lírai fájdalommal ecseteli a régi patriarchalis

életforma felbomlását és hajlamos a schopenhaueri filozófia sötét szemüvegén keresztül az egész emberi élet végzetes elfajzását látni az élet természetességétől és egyszerűségétől elrugaskodott, finomkodó polgári család sorsában. Az a mód azonban, ahogyan leírja a Buddenbrook-család pusztulását, ahogyan szembeállítja a szellemi élet, a művészet felé hajló kulturáltabb tagjait az anyagi érdekek körforgásában megrekedt polgári világgal, — a valóságnak olyan élethű, jellegzetes ábrázolását jelenti, hogy művében a klasszikus kapitalizmusból az imperialista fejlődés kíméletlenebb korszakába áthajló polgári társadalom hiteles képét adja. És ebben rejlik „A Buddenbrook-ház“ ma is időszerű értéke, mert az emberi történelem egyik szakaszának örökbecsű krónikája.

„A Buddenbrook-ház“ cselekményének végső kicsengése két nagy kérdést hagy nyitva. Az egyik kérdés a polgár és művész életformájának ellentéte, mely végigvonul az író „Tonio Kröger“, „A halál Velencében“ című világhírű novelláin és más művein, valamint a „Doctor Faustus“ című regényén. Itt is az történik, hogy a valóság aprólékosan hű, művészi ábrázolása mutatja meg a polgár és a művész ellentétének bensejében az egészséges ember idegenkedését a természet diadalmas szépségétől elszakadt, mesterkéltné penészvirágnak, a kővárosok rengetegében, a kőházak árnyékában felnövő polgári művészetnek az elfajulásával, az elkorcsosodásával szemben. A kötelességét teljesítő polgár és a polgári életformára képtelen művész ellentétéből így bontakozik ki magának az öncélú polgári művészetnek a belső ellentmondása. Thomas Mannál a művész nemcsak az alkotót jelenti, hanem az emberi élet teljességét és szépségét kere-